

૪૨૪૪

સિદ્ધરાજ જયસિંહના નાટકના
ગાયનો.

શોખીલા સજ્જનોને માટે

રચનાર પાસેથી હક વેચાતો લઈ છપાવી પ્ર
સિધ્ધ કરનાર.

શા મોહનલાલ જોડાલાલ-કોઠવાળા
તથા શા. વાડીલાલ હરીલાલ.

ખાસ અમદાવાદ આર્યવિજયવર્ણિત નાટક
કંપનીને માટે.

અમદાવાદ- " હિંદુસ્તાન " પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
માં પ્રેમચંદ કસ્તુરચંદે છાપ્યાં.

સંવત ૧૯૪૫ સને ૧૮૮૯

કિંમત ૦-૨-૬

કર્તાએ સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યાછે.

નાટકના પાત્રો.

સિદ્ધરાજ } ..... ગુજરાત મહારાજ
 જયસિંહ }
 સાંતુ..... સિદ્ધરાજનો પ્રધાન.
 મીનગદેવી..... સિદ્ધરાજની માતૃશ્રી.
 અજયસિંહ..... સિદ્ધરાજનો એક સામંત.
 ભિખ્માનંદ..... આશુમાં વસનાર એક સાધુ.
 અચ્યુલાનંદ..... ભખ્માનંદનો એક શીષ્ય.
 મનોહર દેવી..... મીનગદેવીની એક દાસી.
 જશમા..... ત્રીકમની સ્ત્રી.
 ખારોટ ..... અયોધ્યા નગરીનો રાજ્ય કવિ.
 મધુગુપ્તી..... અયોધ્યાના રાજની છોડી.
 યશોવર્મા..... માળવાનો રાજ.
 ખેંગાર..... જુનાગઢનો રાજ.
 રાણકદેવી..... ખેંગારની સ્ત્રી.
 અર્જુન..... અયોધ્યા નગરીનો રાજ.
 આ શિવાય દાસ દાસીઓ વિગરે.

સિદ્ધરાજ જયસિંહના નાટકના.

ગાયનો

૪૨૪૪

મંગળાચરણ.

પુણ્યથયો છે ખેલ, સજનો પુણ્ય થયો છે ખેલ. (એ રાગ)
વિનતી ધરજો ધ્યાન, જગપતી વિનતી ધરજો ધ્યાન-જગ
સુંદર નાટક આજ ભજવવા, સાચ થજો ભગવાન. જગ
આજ અલૌકીક ઉત્તમ દીન છે, પ્રિતે પધાર્યા ગુણવાન. જગ
સિદ્ધરાજ જયસિંહ તણું આ, નાટક છે અભીધાન. જગ
મધુમુખી તેની સતી સાધવી, નિર્મળ નહી નાદાન. જગ
તે મુકી કરી કામવાસના, રાણકદેવી સમાન. જગ
માયો પતિ એ સતિ નારનો, ખેંગાર ખુબ બળવાન. જગ
અંતે બળિ એ રાણકદેવી, આપ દેઈ બેભાન. જગ
એ આદિક સહુ વાત તેહની, સિદ્ધરાજ ધનશાન. જગ
આજે એ નાટક તમ પાસે, કરવા માગીએ માન. જગ

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ—પાટણ નગરીની રાજ્ય કચેરી.

સિદ્ધરાજ—સભામાં આસનપર બેસી પોતાના પ્રધાનો વી-
ગરને પોતાના રાજ્યની તથા રૈયતની કેવી વ્યવસ્થા
ચાલે છે તે વીશે પુછેછે, પ્રધાન નીચે પ્રમાણે જવાબ
આપે છે.

પ્રધાન—

મુજ ઉપર ગુજરી પીતા પાદશાહ જાણી એ રાગ.
 વશ વરતે સહુ ગુજરો આપની પાસે,
 કીધા છે જોર જીલમ સર્વ માહારાજે;
 ના અરસપરસ કો વેર મનમાં લાવે,
 વિધ વિધના વૈભવથી દેશ શોભાવે.
 ભરીયું છે કળા કૌશલ્યે રાજ્ય આ ભારી,
 લક્ષ્મી લોકો વસે વડા વેપારી;
 ખેતીવાડી આખાદ ખેડુ ખુશમાં છે,
 થઈ રહી છે લીલા લેહેર, સરવે સુખમાં છે.
 છે અદલ ન્યાય ઇનસાફ રાજ્યનો સારો,
 દીન દીન વધતો દીસે છે સદા સુધારો;
 દેવીના સરખાં માત આપનાં દીસે,
 તે જોઈ સૌ ઉમરાવતાણું મન દીસે.
 દીસે નહીં નર નાદાન કોઈ આ કાળે,
 પુત્રની પેરે સહુ પ્રજા સંભારે.

સિદ્ધરાજ—

ગીતિ.

કરી પ્રજાનું પોષણ, પ્રેમ ધરીને પુત્ર સમી પાળે,
 દયા ધરે જહુ દીલમાં, દેશાટણ કરી સુખ દુઃખ સંભાળે,
 શત્રુને સંહારી દુર વીચારી, અન્ય દેશ ભેતા,
 ગૌઆદિજાણે પાળે, સૂરો મહિપતી તેને સૌ કેતા.

પ્રવેશ ૨ જો.

સિદ્ધરાજ— (રાજજીતો સો ગયા એ રાગ)

સુણો માતા સુખદાતા મારી, કર વિનંતી આજ,

(૫)

વિચાર સુઝ્યો મુજ મનમાહે, જોવા જાવું રાજ.
 ગુર્જર ભુમિ સર્વ નિહાળી, પ્રજા સુખ દુઃખ સાર;
 ઉત્તમ કે મધ્યમ આબાદી, સા ચાલે વેપાર.
 ખેતીવાડી કેવી થાયે, પ્રજા કરે શું કાજ;
 શો વહીવટ ચાલે છે જગમાં, કેવાં માંડલીક રાજ,
 છે ઉન્મત્ત અહંકારી, કોઈ કે સૌ શાંતી જણાય;
 કેવું કામ ચલાવે સરવે, કેવા થાયે ન્યાય.
 તે જોવા ઇચ્છા છે મારી, માનો માણ વાત;
 ફરવા જાવું સેન્ય લઈને, ઘો આજ્ઞા મુજ માત.
 નહોતો આપ પધારો સાથે, હુંકમ આપણો જેહ;
 શેવક હુંધું સદા આપનો, પ્રિતે પાળુ તેહ.

મીનળદેવી—

મોહી રહ્યોછું મંદ હાસ્યમાં છબીલી— એ રામ.

સાચી સહુ છે વાત તારી,

કુંવર મારા સાચી સહુ છે વાત તારી. ટેક

ધન્ય છે સપુત સુત પુત્ર તુજ જેવો;

નીપન્યો આ કુખમાં મારી. કુંવર મારા.

બાળવયે પણ નિપુણ દીસે છે

કાજ કરે રાજ્યના બારી— કુંવર મારા.

પતિનો ધર્મ એજ પ્રજાને પાળવી.

સંકટ સમયે સહાયકારી. કુંવર મારા.

લંપટ હરામી શું હેત નવ રાખવું

શત્રુને સર્વદા સંહારી. કુંવર મારા;

સુખનાં સાધન સહુ દુનીયાંને દેવાં;

શાંતી રહેછે જેથી સારી.

કુંવર મારા.

બુદ્ધી જોઇને આજે તારી લાડકડા;

આશા સફળ થઈ મારી.

કુંવર મારા.

ગીતી.

ઓ શાણા સુત મારા, નીચ્ચે આપણે પરદેશે જવું;

હું આવીશ તુજ સંગે, કહેજો સેન્યને તૈયારી થાવું.

મીનજીવે તથા સિદ્ધરાજ કેટલુંક સેન્ય લખને આપ્યું
તરફ જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જા.

સીદ્ધરાજ વનમાં જુલા પડવાથી કંટાળીને પોતાના પ્ર-
ધાન પ્રત્યે કહે છે.

સિદ્ધરાજ— રાગ ગોપીચંદનો.

શાણા સરદારો શુરે કરીસુ ઉજડ રાનમાં;

કેળીગમ જાવુ સુઝે નહીરે મુને ગામમાં.

ટક

નીશા અંધારી નવકાંઠ મુજે દીસે પ્રોઢા પહાડ

અનેક પક્ષી ઉપર બોલે પોકારે સીંહ બરાડરે. શાણા સરદારો

ઉંડા કોતર ઉતરીએ ને ચઢીએ ગીરી વીઢાબ.

કાંટા કંકર અંગ ઉઝરડે મારે પશુઓ ક્ષાણરે— શાણાં

જુખ તરસને નિદ્રા ત્રણે આવી મચાવે જોર.

શમ્ભ મનુષ્યનો શ્રવણ પડે નહીં દીસે અંધાર ધોરરે—શાણાં

કાયા મારી થરથર કંપે શરીર શુદ્ધ વીસરાય.

વ્યાકુળ અંગ બન્યું વન દેખી હવે નહીં હીંડાયરે— શાણાં

જુલ થઈ, હું રાત સમયે નીકળીયો ધર બાહાર,

ઓ ઇશ્વર હું માફી માગુ આ વેળા ઉગારે- શાણા
વહાલી માતા ઘેર કકળશે આશુ કીધુ કામ.

મુખ જોયા વિણ નિશ્ચયે મરશે શું થાશે સુખ ધામરે-શાણા
અજખસિહ— રાગ સદર.

સુખ દાતા મારા, ધીરજ રાખોરે સ્વામી મનમાં
શું શોક કરો છો રક્ષા કરશેરે પ્રભુ વનમાં- ટેક.
તણુ જણા છે સેવક સ્વામી આપ તણી સંગાથ.

ઉની આંચ આવે નહી તમને માનો મારા નાથરે. સુખ

• જીવ હશે આ દેહ મહી ત્યાં સુધી રીકર નહીં લેશ.

ખેસો મુજ ખાંધે બચ મુકી પહોચાડુનીજ દેશરે. સુખ
હશે થયુ ઇશ્વરને ગમતું ના થાશે ઉદાસ.

રક્ષા કરશે શ્રી રઘુવીરજ સંગે સખળા દાસરે. સુખ

તેવામાં એક તાપણી વેગજે બાવાની મઠી દેખાય
છે ત્યાં તણે જણુ જાય છે.

સિદ્ધરાજ.—

વિધીનાં કામ છે કેવાં- એ રાગ.

કહું છું હું સત્ય સ્વામી ખરે, પડયું શીર કષ્ટ ઝાઝુ અરે.

વિખુટો પડ્યો હું માતાથી, લખાવ્યું આ કષ્ટ વિધાતાથી;

કહું છું હું સત્ય સૌવાણી, ઉગારો મને ક્ષમા આણી.

નથી જૂત પ્રેત હું માહારાજ, ગુર્જર દેશનો હું છું રાજ;

કરણનો હું સુત મીનજ માતા, દયા લાવીને કરો શાતા.

વાટે ચાલતાં દીક્ષા ભુલ્યો, પડ્યો દુખ દરીઆમાં ડુલ્યો.

આવ્યો શરણે તમારીરે, રક્ષા કરો નાથ અમારીરે.

ફરે પ્રણામ સ્વામી હું, શરણુ આવ્યો હું શેવક .

(૮) પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ આબુઆગળ મહારાજની ડાવણી,
મિનળદેવી—

ધીક યુવા ધિક મુજને એ રાગ

ધિક કહું મુજ જાતને, બબ્બુ રાજને પાટળ;

પુત્રજતાં માર સૌ ગયુ, લાગે વસમી આ વાટળ— હું રે

અભાગણી તુજવીના

મોટી આશ્વા હતી મનમાં, થઇ મીથ્યા આ વારળ;

દુખના દિવસ મારા કેમ જશે, વિના પ્યારો કુંમારળ. હું રે

દાસી—

ધીરજ ધરો તમે માવડી, હોશે કુશળ ક્ષેમળ;

સહાય કરે ઇશ્વર સદા, કરો રદન કેમળ. ધીરજ

મિનળદેવી—

પુન્ય માર પરવારીયુ, થઇ કુંવરની ધાતળ;

કર્મ કુટ્યુ માર કો નહી, માનો સાચીરે વાતળ. હું રે

દાસી—

પુરીપતીજ થયા વિના, શીદ તલસો છો માતળ;

પુન્ય આડુતમ આવશે, રક્ષા કરે જગ તાતળ. ધીરજ

મીનળદેવી—

દાસી ધીરજ રહેતી નથી, જાણુ સુનો સંસારળ;

સંતાન હીન થઇ અરે, જાતાં વાહાલો કુંમારળ. હું રે

દાસી—

આકંદ છોડોને માતળ, ધરો ઇશ્વરનું ધ્યાનળ.

સહાય થશે સદા, રક્ષા કરે ભગવાનળ, ધીરજ.

મીનજદેવી—

જળ વિના જેવી માછલી, પુત્ર વિના હું માતજ;
જીવજશે મારો આ સમે, કરે દેહની ધાતજ.—હું
એવામાં સિદ્ધરાજ પ્રવેશ કરીને અરસ પરસ ભેટેછે.

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળભર્યમાં માહારાજની છાવણી સિદ્ધરાજ પહોંતો અનુચર
એટલામાં એક અનુચર પ્રવેશ કરે છે અને કહે છે

અનુચર—અરે લાલદેવ—એ રાગ

સુણો સિદ્ધરાજ કરું વિનતી,
ખમર કહેતા જીભ આ ઉપડતી નથી;
માહા દુષ્ટ રાજા માળવનો ખરે,
કીધા કામ કેવા જીઓને અરે.
લઈ લસકર આવ્યો તે લડવાને કાજ,
ગુર્જર સ્વારી નહોતી તેથી માહારાજ;
પ્રધાને દ્રવ આપીને અગગો કર્યો
તેથી તે લડ્યાં વીના પાછો ફર્યો.
નમાવીને સીસ. કરું વિનતી.
ખમર કેવા આવ્યો છું આજ અહીં

સીધરાજ— છપ્પો.

અરે માત મુણ વાત, હવે નહીં નહીં ધીર ધરાયે;
લાગ્યો કુળમાં ડાગ, નહીં મુજથી રેહેવાયે.
પતિ માળવા તણો, આજ ગુર્જર પર આવ્યો;
મુજને હણવાકાજ, સેન્ય સખળુ તે લાવ્યો.

(૧૦)

ખીડી રૈયત રાંકડી, વાંક વીણુ વસમાં થઈ;
શરમ ગણી નહીં માહરી, ધન લેખ પાછી ગઈ.
સૈવયો.

હે ઇશ્વર આ વેળા મારો ક્રોધ સહન નવ થાય લગાર
નિશ્ચે જઈને માળવ ઉપર જાવાં સેન્ય કરે તૈયાર
કાયર થઈને બેસી કેમ રહેવું ક્ષત્રુ માથે ગાળે ઘોર
શું સાંખી રહે ગુર્જર રાજા જોવું છે માળવનું જોર.
કડા જુડ બે કટક લગાવુ માફ જઈ માળવનો નાથ;
રૂંધીરની નદીઓ રેલાવુ શાંત થશે ત્યારે મુજ હાથ.
યાદ રાખ યશોવર્મા તું વેર લેઉ જ્યારે તુજ સંમ;
ઉજ્જન રાજ્યે ધન ફરકે તો ગુર્જરનો જાણો રંગ.
બંધીવાન કરીને લાવું કેદ રાખુ પાટણની માંય;
કર્ણરાયનો પુત્ર પાટવી સીદ્ધરાજ જાણે તું સોય.

પ્રવેશ ૬ ઠો.

સ્થળ—પાટણ આગળ સરોવર.

સિદ્ધરાજ— રાગ બનજારો.

આ અદ્ભુત રૂપની નારી, હું ખુશી થઉ નજરે બાળી;
શશી સરખુ મુખ બીરાજે, જેનું જોઈ ગાત્ર સુખ છાજે;
આંખડલી છે અણ્ણિયાળી. હું ખુશ
દેવાંશી દીર્ઘ કપાળી, છે સુખ દાત જશ વાળી,
નર મોહ રૂપ તું નારી. હું ખુશ.
છે ચંદ વદન સુભવેશી, મ્રગાક્ષી નયન સુકેશી,
તે ચિત્ત હરણુ કરનારી. હું ખુશ.
છે મખડ નિયન ચતુરાઈ, પદ્મની પતી સુખદાઈ,

(૧૧)

તુજ પતી ધન્ય સંસારી. હું ખુશ.
અપ્સરા સરખી દીસે, તુજને જોઈ મનકું દીસે,
કાંતી છે કામણગારી. હું ખુશ.
મોહયો હું મહીલા તુજથી, વહે તાપ સેવાય ન મુજથી,
નીરવલ થઉં વાત વીચારી. હું ખુશ.

કહું શું નક્ષીએ દુઃખીઓ કીધો છે—એ રાગ.

પ્રાણ પ્રીયા મુજ મોહોલે પધારો,
સુખ દધને કરો સદ્ગુણ જનમારો. પ્રાણ.
તુ નથી લાયક કામ એ કરવા,
અન્ય વસે છે મનુશ હજારો. પ્રાણ.
માન્ય વંતી મહીલા તુજ મારી.
આપ્ત સદા સુખ વૈભવ સારો. પ્રાણ.
પટરાણી કર પ્રેમદા પ્યારી,
સાથ ન તાગુ કદી સુખ તારો. પ્રાણ.
વિધ વીધના સુખ ભોગ ભારી,
હાશ થકી તું સદૈવ્ય હજારો. પ્રાણ.
સ્વીકારજે શાણી આ વાણી,
આજ બન્યો અભીલાષી હું તારો. પ્રાણ.

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ—જશમાનો આડ તળેનો મુકામ.

જશમા—અમર ફળ આવ્યું હવે તેનું તે શું કરવું રે એ રાગ.
આવું શું વદો છો મોટા મહીપતી નાણું રે,
પીતાના સરીખા હુંતો આપને પ્રમાણું રે. આવું

(૧૨)

પ્રજા છે સર્વ આપ પુત્રની સમાણીરે,
માત તાત નૃપ એવી મોટાની છે વાણીરે. આવું
આપ છો પવિત્ર કુળ સોળાંકીના સુતરે,
શાણુ સરદાર સુરવીરના સપુતરે. આવું.
નીચમાં હું નીચ છું અધમ જાત મારીરે,
ગરીબ મળુર જે ત્રીકમની હું નારીરે. આવું.
લાગશે કલંક આપને આ વાત ભુડીરે,
રાજની કન્યાને વરો જોઈ રૂપ રૂડીરે. આવું.

ઓધવજી સદેશો કહેજો શામને—એ રાગ.

પતીવ્રતા નારી હું સુખ ઇચ્છું નહી,
પ્રાણ થકી મને વહાલો મુજ ભરથાર જો;
ગરીબ હશે પણ સ્વામી એ મારો સહી,
ના જોઈએ મને ધન વૈભવ નીરધાર જો. પતી.
રાજ્યભુવન નાના વિધ વૈભવ ના ગમે,
અખંડ રહો મુજ ઝાડ તળેનો વાસ જો;
જીનુરે ઝુંપડા ભારે સુખનું,
દુઃખદાયક મને લાગે મેહેલ અવાસ જો. પતી.
ગાંડો ઘેરો પણ પતી એ માહરો,
જેવો જોયો માત પીતાએ નાથ જો;
તો સ્વામી શીરછત્ર મણું હું સર્વદા,
મળજો મુજને જન્મો જન્મ એ સાથ જો. પતી.
આજ થકી મુજને એવું કહેશો નહીં,
નહીં તો કાડ પલક એકમાં પ્રાણ જો;
નગર તળે જઈશું અમે દૂર દેશમાં,
સસ વચન હું કહું છું એહ સુખણ જો. પતી

(૧૩)

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ—અરણ્ય

સિદ્ધરાજ—વેલા ઉઘાડો દાર સદેવંત વહેલાં ઉઘાડો—એ રાગ
કેમ જાય રશીલી નાર, પ્રીયા મુકીને મુજને,
હું તો મોહી રહ્યો દીલદાર, પદ્મણી પ્યારી તુજને. ટેક
તું લાયક છે માહરે, શરખા સરખી જોડ.
વસો જશમા રહો મહેલમાં, બનો રાણી શીડીને ઓડ.
ન જશો મુકીને મુજને.

જશમા—

અહીં લાગો મેહેલમાં, સુખમાં લાગે લાય,
પ્રાણુ જતાં પણુ નહીં ડગુ, કાંતો પૃથ્વી પ્રલય થાય.
મુકી દ્યોને પાલવ મારો

સિદ્ધરાજ—

આવડી હઠ સાને કરે, સમજો મનમાં નાર,
આપુ તુજ ભરથારને, ભારે ગર્ય બર્યા બંડાર.
ન જશો.

જશમા—

વાંકુ ના વદશો તમે ,સાંભળી થાયે શુળ,
પતિવ્રતા હું નાર છું, અજી છેડવાથી દુઃખનું મુળ.
મુકી દ્યોને પાલવ મારો.

સિદ્ધરાજ—

માની મારી આમના, ચાલો પાટણ શેહેર,
જો નહીં માનો માનુની; તો તો વરતાવું કાળો કર.
ન જશો

જશમા—

બેલી છે ધશ્વર સદા, રાખે સહુનો ટેક,
ધિક તને કહું છું અરે, દીસે વીપરીત તારો વીવેક.
મુકીને દ્યોને પાલવ મારો

જશમા--

માલિની છંદ.

અરરર શું અધર્મિ ધિક્ક કહુંછું તુનેરે,
સમજ સમજ શાણા, મુકી દેતુ મેનરે;
પતિવ્રત નહીં છોકુ, જીવ જાશે કદારે,
વિપરીત દુઃખ વેહુ, વિશ્વમાં સર્વદારે.

સોરઠો.

કહુંછુ હું નીરધાર શ્રાપ માહરો એટલો,
રહેજે તુ સંસાર પુત્ર વીનાનો સર્વદા;
એટલુ કહીને કટાર ખમ્મને પોને મરણ પામે છે.

પ્રવેશ ૯ મો.

સ્થળ સિદ્ધરાજની રાજકચેરી

સિદ્ધરાજ—

મારા પંથીરામ પ્રણામરે સમાચાર સા લાવ્યા, એ રાગ.
સાચુ વદારે સુખકારી રે પ્રવાશી પરણા,
આ છળી ઉત્તમ જોઈને મુજ આનંદ અંગ ન માય;
ચંદ્રસમુ મુખ દેખતાં મારી કાયામાં કંઈ કંઈ થાયરે, પ્ર.
આંખ રૂડી અદ્ભુત દીસે છે નિર્મળ ગોર ગાત્ર;
ચંદ્ર બીંબ સમ કાંતિ જેની, મોહ્યો હું આખી માત્રરે. પ્ર.
કાણુ ગ્રહે આ કામનીરે કાણુ પીતાની પુત્ર;

(૧૫)

કાણુ હશે એનો નાવલોરે ભામની છે અદ્ભુતરે. પ્રવાસી.
ન્યાર ન થાયે મનકુ માર ચીત હરણી છે નાર;
કાને વીરા ભામની કેરો ભાગ્યશાળી ભરથારે. પ્રવાસી.
સાચુ કહું છું સત વેગા હું બ્રહ્માએ હાયે ધડેલ;
ધન્ય જનુની તેહની જેમાં જુક્તી અનેક જડેલરે. પ્રવાસી.

બારોટ— રાગ ઓખાહરણુનો.

પૃથ્વીપતિ ના આકળા થાશે, કદી મનમાં ના ગભરાશે;
રૂડી અયોધ્યા નગરી વિશાળ, અર્જુનદેવ ત્યાંનો છે ભુષાળ.
• મધુમુખી એ પુત્રીનું નામ, ગુણવંતી છે રૂપનું ધામ;
ખોજે વર વરવાને કાજ, તેડ્યા રાય રાણા મહારાજ.
આપ લાયક છો તેહ સંગે, સ્વયંવરમાં પધારો ઉમંગે;
લઈ કંકાતરીને હું આવ્યો, રૂડા સર્વ સમાચાર લાવ્યો.
એ છે રતી સરીખી નાર; આપ કામતણા અવતાર;

પછે એક કાગળ સિદ્ધરાજ લખીને આપે છે તે કા-
ગળ બારોટ લઈને જાય છે.

પ્રવેશ ૧૦ મો.

સ્થળ અયોધ્યા નગરીમાં મધુમુખીનો એકાંત અવાસ.

મધુમુખી— રાગ ગીરધારીનો.

સુણ સુંદરીરે પત્ર લખું છું પ્રીતે, પત્નિસમ સ્નેહની રીતે ટેક.
કહું પ્યારીરે છબી જોઈ ચીતચટક્યુ, અલખેલીતુજમાં અટક્યું;
નવ ગોઠેરે કામ મને કાંઈ ધરમાં, અખળા વસીછે અંતરમાં,

જુલ.

ચોટધુછે ચિત તુજ પાસેરે, હું હરનીસ રહુછું ઉદાશેરે;
સહુ રાજ્ય ઉજડસમ ભાસેરે, મણી સરખીરે ચાગી તનેએક ચિતે. પતિ.
મેં મનથીરે વરવા તુજને ધાર્યું, તેથી કારજ સર્વે સુધાર્યું;
હવેઆજથીરે અખળા તુજને વળગ્યો, નહીં થાઉ હવે કદી અળગો.
સુણી ખારોટ કેરી વાણી, મારી દેહજ ત્યાંથી લોભાણી;
ખરી પદમણી તુજને પ્રમાણીરે, માટે લખીયો પત્ર મેં પ્યારી પ્રીતે.
પતિસમ.

તલમુછુંરે તુજ દર્શનને કાજે, અટકી રહુ લોકની લાજે;
નવ ભાવેરે ભોજન મુજને ભાણે, વિંધાયો નયનને ખાણે;

જુલ.

મને નિંદા નિશાએ ન આવેરે, કંઈ રાજતુ કાજ ન ફાવેરે;
તુજ છખી ઘણી તલસાવેરે, મધુમખીરે પાજે મધુરસ નીતે પતિ.
નવ ગોઠેરે મેડી હવેલી ને જાળી, વશી અંતર તુજ રૂપાળી;
એક દહાડોરે વર્ષ સમાણો થાય, તુજ પ્રેમ અધીક જણાય.

જુલ.

થયુ ભાગ્ય સદ્ગુણ આ મારેરે, પ્રીય પ્રીયા કહીને ઉચારેરે;
ઘટ સુંદરી સુખ સંભાળુરે, હું આવીશરે થોડા દીનતો વીતે.
પતિસમ,

મધુમખી કાગળનો જવાબ લખીને આવેલા ખારોટને
આપેછે.

---

(૧૭)

પ્રવેશ ૧૧ મો.

સ્થળ-પાટણમાં સિંધરાજની કચેરી (રાગ બનઝારો.)

પ્રિતમજો પ્રાણ હમારા, સહુ વાંચ્યા બોલ તમારા; ટેક.

મેં સુણી કીર્તી સૌ સારી, બેઠીયું વરવા ધારી;

આવેછે હસીની ધારા. સહુ વાંચ્યા.

છો ક્ષત્રી ટેકના ધારી, નિશ્ચે હું આપની નારી;

પ્રીતમજો પ્યારા મારા. સહુ વાંચ્યા.

ઉપકાર કર્યો બહુ આજે, મોકલી છપી મહારાજે

પ્રીતીની રીત એ પ્યારા. સહુ વાંચ્યા.

સ્વયંવર વેળા ધારી, કરી લગ્ન તણી તૈયારી;

તમે સુખદાતા પતી મારા. સહુ વાંચ્યા.

જોઈ અદ્ભુત રૂપ તમારું, મનહું વિધ્યું છે મારું;

નથી અવર કોઈ આધારા. સહુ વાંચ્યા.

અન્નબેન્ના ઉત્તમ બાણ, પુરણ હું ક્ષત્રી પ્રમાણ;

છું દીન દાસી તમ દારા. સહુ વાંચ્યા.

જોઈ રૂપ આપનું અહીં, બની ઘેલી સુધ મુધ ખાઈ

આલે છે નયન આધારા. સહુ વાંચ્યા.

હવે વિયોગ દુઃખજ સાલે, વશ થઈ છું હું તમ વાલે;

તમમાં છે પ્રાણ હમારા. સહુ વાંચ્યા.

મળીયા તમ સરખા સ્વામી, હું પુરણ સૂખક પામી;

જશવંત તમે જશવાળા, સહુ વાંચ્યા.

પ્રવેશ ૧૨ મો.

સ્થળ-અયોધ્યા નગરમાં સ્વયંધર મંડપ.

(૧૮)

અર્જુન- રાગ ઓખાહરણનો.

સાંભળજો સર્વે લુપ, સ્યંવર કર્યો છે અનુપ.

મધુમુખી જે પુત્રી મારી, બેઠી છે તે વરવા ધારી.

દેશેદેશના રાજ્ય મેં તેડ્યા, આપ આવી અહીં બીરાબ્યા;

ખુશીમાં જો આવશે તેને, વરમાળા આરોપશે એને.

૩૫ ગુણ હશે જેનામાં, આરોપશે હાર ગળામાં.

કન્યાદાન તો આજે દર્દશું, પુત્રી આપીને સૂખીયા થઈશું.

પછી મધુમુખી આવે છે ને સિદ્ધરાજને હાર આરો-
પીને જાય છે.

પ્રવેશ ૧૩ મો.

સ્થળ—મીનગદેવીનો એકાંત અવાસ.

મીનગદેવી— રાગ. ગોપીચંદનો.

લાડકડા મારા વેલો આવેરે જશ મેળગી,

છે બળીયો માળવનો રાજ્ય કરજો જોઈને કામ;

બાળક છે તું પુત્ર મહારા રાખો મનમાં હામરે. લાડ.

ચતુર સેન્ય ચોપાસે રાખી આગળ રહેજો આપ,

ક્ષત્રીકુળમાં પ્રગટ થઈને ના ગણુશો પરીતાપરે. લાડ.

ઝાઝા દીન કરશો નહીં લડતાં જલદી વળજો ઘેર,

હે સૂરો ક્ષત્રી જયો તું યહી હાય સમશેરરે. લાડ.

હે તન તુજ વીણુ તુજ માતાની ઘડી વર્ષ સમ થાય,

મુખજેયા વીણુ એન પડે નહીં દુઃખથી દીવસ જાયરે લાડ.

તે માટે વેલો વળજો તમે કરી વિજય ભરપુર,

માળવ જીતી જલદી આવો રાખી મનમાં શુરરે. લાડ.

રક્ષા કરશે રધુનાથજી શીર ઉપર શંકરદેવ,

(૧૯)

હાથમહી અંબા બળ આપે સહાય કરે ભગવાનરે લાડ.
પુઠ ન દેજો શત્રુ હણુજો ધરી બળ અપાર,
વાધો સુતશુકન જોઈ રૂડ કરજો સિદ્ધસહુ કાજરે. લાડ.
સિદ્ધરાજ પોતાની માતા પાસેથી આજ્ઞા લઈને મધુમુખી-
ના અવાસમાં જાયછે.

પ્રવેશ ૧૪ મો.

સ્થળ મધુમુખીનો એકાંત અવાસ.

મધુમુખી—હમકુ છોડ ચલે બનમાધુ-એ રાગ.

નહીંરે જવા દઉ નાથ તમેને, મુજથી વીખુટા કેમ થશેરે;
વીયોગ વેદના સાહે સલુણા, પ્રેમદા મુકી પ્રીતમ ના જશેરે. નહીં.
પરણીને પ્રીતમ તમ સંગે, મુખ નથી ભોગવ્યું સ્વામી જશેરે;
તલસ તલસ જીવ જાયછે મારો, કેમ રહુ હું ધીર ધરીરે નહીં.
પણ એક વર્ષ સમી મુને થાશે, વિયોગ વેદના થાય ધણીરે;
નગર સહુ ઉજડ સમ ભાસે, અવની સહુ માંછે આપ ધણીરે. નહીં.
અરે હાય કેમ રહેવાય મુજથી, પ્રીતમનું મુખ જોયા વીનારે;
અંગો અંગ વિયોગ દમેછે, અરે દેવ આ શીછે બીનારે. નહીં.
જાઓ કહેતાં જીભ ના ઉપડે, કાળજડુ કટકા મુજ થાયે;
ચિત્ત રહે નહીં સ્થીર આ વેળા, આપ વિના આ દીન કેમ જાયે. નહીં.
છે માળવ મહીપતી બહુ બગીઓ, યુદ્ધ તમેથી કેમ થશેરે;
છો કામળ અંગે મુજ પ્રીતમ, એ સંકટ સહ્યાં કેમ જશેરે. નહીં.

સિદ્ધરાજ—કાળી ઘટા કોયલ બીન છાંછ. એ રાગ.

આપોને રજા મુજ પ્યારી, કેમ રદન કરે સુખકારી;
જાઉ ક્ષત્રી ધરમને ધારી, ત્યાં સહાય થશે મોરારી. ટેક.

ધૃશ્વરછે સૌને માથે, છે સૈન્ય સળંગ સંગાથે, •

(૨૦)

જાઈ હણુ શત્રુને હાથે, નવ ડર હવે કોઈ વાતે;
તું કાયર અબળા બને હું, વંર ઘણો બળધીર,
ક્ષત્રી શરીર ડર નહીં નારી. કેમ રદન કરે મુખકારી.
હીમત મુજ મનમાં બારે, છે અદ્ભુત ટેક અત્યારે,
શુરા સામંતો હારે જાજ આજ લડે હું લાજ;
માળવા રાજ, કરી તૈયારી. કેમ રદન કરે. મુખકારી.
મધુમુખી— ગીતિ.

ઓ પ્યારા મુજ સ્વામી, આપ વીના એક પણ વર્ષ થાયે;
વિયોગનું દુઃખ દમશે, એકલગી મુજ દીન સાથી બરશે.
સિદ્ધરાજ—

સત્ય કડુધું પ્યારી, માળવ જીતી જલદી આવીશું;
સત્વર જય ત્યાં થાશે, નવીન વસ્તુ તુજ માટે લાવીશું.

પ્રવેશ ૧૫ મો.

સ્થળ ધારા નગરીની ભાગેળ

સિદ્ધરાજ—યશોવરમાના ઉપર કાગળ લખેછે.

(હે ચાંપરાજ હે ચાંપરાજ) એ રાગ.

હે માળવપતી (૨) તું કાયર બનીયો છેક,
ક્ષત્રી થઇને કુળ વગોવ્યું મુક્યો તનનો ટેક;
તું બન્યો આયસો (૨) ખોઈ પીતાની લાજ,
સુરાના સૌ ધર્મ તજીને નીર્દોષ કીધું કાજ.
શું કાયર બનીયો (૨) ઉડ ગ્રહી હથીયાર;
શુર્જરપુત્રો આવો ડભા યુધ્ધે થા તૈયાર;
છે બહુ બળીયો (૨) ક્યાંહાં ગયું તુજ શર,
બન્યો છેક બળહિણુ આપડો નબળું દીસે નૂર.

(૨૧)

ક્ષત્રી હોય જે (૨) યુદ્ધ તજી નવ જાય;

રણસંગ્રામ તજે જે શરો તે કાયર કહેવાય;

ધીક તનેછે (૨) શું પેઠો સંતાપ;

ગુર્જર સૈન્ય કરે મશ્કરી અપકીર્તી પસરાઈ;

ઉઠ હવે તું (૨) સાવધ થા આ વાર,

સિંહ પેટ શીયાળ જનમીયો તુજ બળને ધીકાર.

શૂરાપણુ સૌ (૨) ગયું તાલર ક્યાંય,

બની બાયસો મુજને બાળી પેઠો ગઢની માંય.

પ્રવેશ ૧૬ મો.

સ્થળ યસોવર્માનની કચેરી.

સિદ્ધરાજનો આવેસો અપમાની કાગળ વાંચીને એકદમ
(ક્રોધથી) બોલી ઉઠેછે.

યસોવર્મા—ક્ષત્રી કલંક કેમ લેજેરે.—એરાગ.

જોડો યોધ્યાઓ ધરો હથિઆર, ક્ષત્રીતો ટેક કેમ તજેરે.

કરો ગુર્જર તણો સંહાર; ક્ષત્રીતો.

જી સેનાપતી થાઓ તૈયાર, ક્ષત્રીતો.

જયસીંહ સાગા લડવા જાઓ. ક્ષત્રીતો.

સજ્જે બખતર પાખર વીધ સાર, ક્ષત્રીતો.

મારો ગુજરપતીને આજ માર; ક્ષત્રીતો.

નથી જાણતો માગવતુ એ જોર, ક્ષત્રીતો.

કરો યુદ્ધ એ શું વયમાં કીશોર. ક્ષત્રીતો.

ઝાઝી જીવાનીમાં ઉન્મત આપ, ક્ષત્રીતો.

કેમ સહી શકે રાણા પરીતાપ; ક્ષત્રીતો.

સિંહ સમા સૌ માગવ જોધ. ક્ષત્રીતો.

(૨૨)

નથી જાણતો એ આવ્યો કરી ક્રોધ,   ક્ષત્રીતો.
આજ દાખવેને ઉત્તમ શૂર;   ક્ષત્રીતો.
મારી કરો એ શત્રુને ચક્ર્યૂર.   ક્ષત્રીતો.

પ્રધાન—   રાગ કલ્યાણ.

સીદ સોયના કરો પ્રભુ ધ્યાનતો ધરો,
આજ સિદ્ધરાજને દહિ દંડ તો ધણો;   ટેક.
નિશ્ચયે કહું છું સ્વામી આજે લેશું તેની લાજ,
પાછા કાઢાડું ગુર્જરપુત્રોને કરં વીજયનું કાજ.   સીદ.
શાજે એના બાર એવડા દીસે બાળક વેશ,
બાંધી લાવું બળથી તેને શરમ ન રાખુ લેશ.   સીદ.
અપાર દળ પણ નીર્બળ તેનું કહું છું સાચી વાત,
માતો સાચુ માળવ જોધા કરો યુવ શાક્ષાત.   સીદ.
ઉઠો લ્યો હથીયાર હાથમાં કરો રણસંગ્રામ,
બળહીણના બન્યા બાયલા રાખો મનમાં હામ.   સીદ.
ધર્મ ક્ષત્રીનો મનમાં જાણી ઘટે હાથ સમશેર,
કડાજીડ જઈ કટક ચઢાવો કરો શત્રુને ઠેર.   સીદ.

પ્રવેશ ૧૭ મો.

સ્થળ રણભૂમી.

સીવરાજ—   ક્ષત્રી કલંક એ રાગ.

આવ આગળ તુ માળવાના રાય. ગુર્જર કેમ ટેક તજેરે.
તારા કૃત્યની હું કરં શીક્ષાય   ગુર્જર.
અતી ભરાયો દીસે છે અંહકાર,
કરં સૈન્ય સહીત સંહાર;   ગુર્જર.
તારં ક્ષત્રીવટ તું સંભાળ,   ગુર્જર.

(૨૩)

ડરી પાછળ રહ્યો તું ભુપાળ.	ગુર્જર.
અલ્યા ગુમાની ક્યાં ગયું તુજ જોર,	ગુર્જર.
તારી કાપી નાખુ જીવ નદોર;	ગુર્જર.
જેજે પરાક્રમ માઈ તું આજ,	ગુર્જર.
કરું બંધન ને લડી તુજ લાજ.	ગુર્જર.
અલ્યા ક્ષત્રી હું છું ગુર્જરનો રાય,	ગુર્જર.
તુને દેખાડું હું યુધની વિધાય.	ગુર્જર.

યસોવરમા—

રાગ સદર.

અલ્યા કરે છે શું આપના વખાણુ.	ગુર્જરપતી ઠેર માઈરે.
તારી સૈન્યા ડેરી વાળી નાખુ ધાણુ.	ગુર્જરપતિ.
અલ્યા બાળક શું બોલે વધું બોલ.	ગુર્જરપતિ.
એક પગમાં દતારું તારો તોલ.	ગુર્જરપતિ.
ખખડદાર તું જેજે મારા હાય.	ગુર્જરપતિ.
ઠેર કરું આજ ગુર્જરનો નાથ.	ગુર્જરપતિ.
સીંહ એક તોય મારે છે અનેક.	ગુર્જરપતિ.
નહીં રહે મારી સામે તુજ ટેક.	ગુર્જરપતિ.
કર રાંકડી રંડાવું ગુર્જર આજ.	ગુર્જરપતિ.
રાખું કેદમાં ને લઉ તુંજ લાજ.	ગુર્જરપતિ.
રણ માંહે રાખું તુને આણે ઠામ.	ગુર્જરપતિ.
યસોવરમા જાણુજે માઈ નામ.	ગુર્જરપતિ.

પ્રવેશ ૧૮ મો.

મધુમુખી પોતાનો પતિ માળવા ઉપર લગાઇ કરવા ગયો છે. તે નહીં આવવાથી પોતે દાસી પ્રત્યે કહે છે.

મધુમુખી—

રાગ દક્ષણી લાવણી.

દાસી શું થશે સ્વામી તોં ના આવ્યારે,

(૨૪)

પ્રાણુ જાય મન મુઝાય દુઃખ થાય વાગે ધાય;
સંદેશો ન આવ્યોરે— દાસી.

સ્વામીનો વિયોગ કાળજે લખાયરે,
સ્થીર મન રહે ન તન લાગે વન થયુ દહન;
જ્યારે સ્વામી ગયારે— દાસી.

ધીરજ શું ધરું સ્વામી ના દેખાયરે,
વિયોગ આણુ જાણે કાળ નથી ભાળ એ ભુપાળ;
કેમ ન જાણાયારે— દાસી;

દાસી—

રાગ સદર.

ધીરજ રાખીને રહોને મુજ આઈરે,
સ્વામીનાથ આવે કાલ મળે ભાળ છે દયાળ;
પ્રભુ મુખ દાઈરે— ધીરજ.
આવશે હવે એ સ્વામીની વધાઈરે,
કરો વિચાર મન માંય બળ અપાર છે ભુપાળ;
કહોને ગીત ગાઈરે— ધીરજ
પછી સીદ્ધરાજ પ્રવેશ કરે છે.

મધુમુખી— તેં તો ઘટમાં ધર કીધું એરાગ.
આજે આનંદ ઉલટયો મુજને બેની અંગ મારે.
પ્રાણુપતિ મુજ ઘેર પધાર્યા માળવનાં જોડા બહુ માર્યા.
યશોવર્માને ખાંધી લાવ્યા સંગમારે— આજે આનંદ.
આજ મારું અંતર હરખાયું ઇશ્વરકૃત અદ્ભુત સમજાયું.
વિજય મેળવી આવ્યા રસીયા રંગમારે— આજે આનંદ.
કીધો આ ઉપકાર પ્રભુએ વશ માળવ સહુ કર્યો વિભુએ.
તે જોઈને સુધળી પ્રજા ફરે આનંદમારે— આજે આનંદ.

(૨૫)

ધન્ય તુને અંબામાતંગી દીવસ આજે દીસે ઉમંગી
 ખાર વરસે હું બેસુ સ્વામી સંગમારે— આજે આનંદ
 ધૃષ્ટ દેવ શંકર તું સાચા જીત કરી આવ્યા મહારાજ
 ડંકો દબને શોભ્યા માળવ જંગમારે— આજ આનંદ

પ્રવેશ ૧૯ મો.

સ્થળ. પાટણનગર

પ્રજા—

રાગ આશાગોડી

જય ધૃશ્વર જગદાતા પ્રભુમારા જય ધૃશ્વર જગદાતા
 આજ સોલંકીને સહાય થયો તું
 આપ્યું અધીક સુખ શાતા— પ્રભુમારા.
 માળવ જીતી પધાર્યા પોતે
 ઠેર કર્યા મદ માતા. પ્રભુમારા.
 આનંદ આજે સૈને અંગે
 મંદુરથી મંગળ ગાતા પ્રભુ મારા.
 ઉપકાર અધીક કર્યો પ્રભુ અમને
 જયજય વિશ્વ વિધાતા. પ્રભુ મારા.
 નગર સહુ આજ જમશે ઉજાણી
 ઘેર ઘેર ગીત ગવાતા. પ્રભુ મારા.
 અરજ અમે સહુ આજ ઉચરીએ
 અતીચળ રહો આ રાજા પ્રભુ મારા.

પ્રવેશ ૨૦ મો.

સ્થળ પાટણમાં સિદ્ધરાજની કચેરી.

(મહારાજ, પ્રધાન, સામંતો પછીથી ફરીયાદી)

(૨૬)

રાગ. વૈદરભી વનમાં વલવલે. એ રાગ.

ફરીયાદીઓ—

સાંભળજો અમ વિનતી કરીએ દુઃખના પોકાર,
 દુઃખ પડે અમને ઘણું કહેતા આવ્યા આવાર. સાંભળજો.
 ગુર્જરની દક્ષિણ ત્રેએ અમે વસીએજ વાસ;
 ગામ અમારાં ઉજડ કર્યા કીધાં ઉજડ અવાસ. સાંભળજો.
 મૃત બંધુ સૈને લાગ્યા કર્યા નીપાત સર્વ;
 રાખેંગાર રાખે વીશે આવે રાખીને ગર્વ. સાંભળજો.
 લુટી લીધાં સૌ ગામડાં કીધાં લોક હેરાન;
 સોરઠ અધીપતી આગ્યો કીધો ભારેજન. સાંભળજો.
 આ દુખ ક્યાં જઈ જોલીએ ગુજર જુલમ અપાર;
 વાગ્યો ક્યાં વશીએ અગ્યો રહે નર અને નાર. સાંભળજો
 મારી કુટી ધન લઈ ગયા કીધા રાંક કંગાળ;
 આસીયા અરજ પોકારવા થયા ભુંડા હેવાલ. સાંભળજો.

સીદ્ધરાજ—ફરીયાદીઓને કહે છે જાઓ હું તેનો
 પકો બંદોખરત કર છું

પ્રવેશ ૨૧ મો

સ્થળ. મધુમખીનો એકાંત અવાસ.

મધુમખી તથા સિદ્ધરાજ

રાગ સીયાનો કનરો.

મધુમખી—

છો મુજ જીવન પ્રાણ અમારા થાશે નહીં કદી નેણથી ન્યારા છો
 આપ વિયોગે અન્ન ન ભાવેભાન ભુલુ વાગે ભયના ભણકારા છો
 સંયોગ સાથ સદા મુખકારી સાંતીરહે મુજ મનમાં પ્યારા છો
 તન મન ધન સહુ અર્પણ કીધું પાત્રવ વલગી હું પ્રેમની દારા છો

આપવિના એક પગ નવ રચેમહા દુઃખ લાગેછે મનમાં મારા છો
નયન મીઝાવીને રહો મુજ મોહન છુતમઆશરે પ્રાણુ આધારા. છે.

સિદ્ધરાજ—પ્યારી આજે મારે સોરઠ ઉપર લડાઇ કે
રવા જવીછે માટે ખુશીથી મને રજા આપ.

ધીક યુવાધીક મુજને —એ રાગ

સિદ્ધરાજ—સાંભળ નાર સુલક્ષણી જાઉં યુધ્ધેહું આજજી;
સુખમાં રહેજો તમે સર્વદા, કોડે કરજો આ રાજજી.

સાંભળ નાર સુલક્ષણી.

મધુમુખી—મુજને મુકી હો માવજી કેમ વિચરોવિ દેશજી,
આંશરે કોને હું અહીં રહુ હજુ બાળક વેશજી.

નારે જશો મોરા નાથજી.

સિદ્ધ—સોરઠ દેશનો રાય છે, નથી માનતો આણજી
વશરે કરે જઈ તેહને પ્યારી કહુધું પ્રમાણજી. સાંભળ.

મધુ—ભરે જોગનમાં ભરથાર વિના, જોગન જોડારે ખાયજી
રંગમાંરેભંગ કરો નહાં, છોડી શીતળ છાંયજી. નવરે.

સિદ્ધ—ક્ષત્રી ધરમને સાચવી, જાવું યુધ્ધે જરૂરજી

ઉન્મત્તને હણવો સદા, જોવું ક્ષત્રીનું શુરજી. સાંભળ.

મધુ—સોરઠ પતિ બળીઓ બહુ ઝાઝુ સૈન્ય તે. સાચજી.

ગિરી ગિરનાર સમો ત્યાં, કેમ જીતાશે નાથજી. નવરે

સિદ્ધ—માળવ પતિ સરખા જીઓ, કીધા વશ મેં આ વારજી.

કોણ લેખામાં એ બાપડો, શાછે સોરઠના ભારજી સાંભ.

મધુ—જય ધડી મારે વર્શની, તલસે તમ વિણ. પ્રાણજી.

પ્રીત બાંધી અજગી કરો વાગે રૂઢીઆમાં બાણજી. નવરે.

સિદ્ધ—ક્ષત્રીની વટ સંભાળવી કરવી દેશની શેવજી

શ્રીમત દીન સરખા ગણે ત્યારે રીઝે છે દેવજી. સાંભળ.

મધુ—રાય ખેંગાર-કુશળ દીસે, યુદ્ધ કામે પ્રવિણજી.

જાદવ કુળમાં એ જનમીયો કેમ થાશે એ શર્ણજી. નવરે.

સિદ્ધ—વશ કર્યું માળવ સહુ, ચક્રવે હિંદુસ્તાનજી.

દક્ષિણ દેશે દુવાઈ કરે લીધાં મોટાં સ્વસ્થાનજી. સાંભળ.

મધુ—વાત સુણીને આ યુદ્ધની તરફડે માહરં તનજી.

સુતેસો સિંહ જગાડવો નિપજે કંઈક વિધનજી. નવરે.

સિદ્ધ—ગુણ વાળો ગુજરાત છે બળીયું પાટણ રાજજી.

ખરની માફક એ ખેંગારને મારી લઈશ હું લાજજી. સાંભ.

મધુ—સ્વામી વિયોગની વેદના, મુજથી ના સહેવાયજી.

આપ તિન દુખ ઉઘટે મારા દીન કેમ જાયજી. નવરે.

સિદ્ધ—કાલે આવીશ હું કામની, છતી સોરડ રાયજી.

શાને કરે કલ્પાંતનું સિદ્ધ કારજ થાયજી સાંભળ.

પછીથી ઘણી વારે મધુમુખી રજા આપે છે એટલે સર્વે
સેન્ય લઈને સિદ્ધરાજ સોરડમાં પ્રવેશ કરે છે.

પ્રવેશ ૨૨ મો.

સ્થળ—ગુનાધકમાં રાણકદેવીનો એકાંત અવાસ

રાણકદેવી પછીથી રાય ખેંગાર.

રાયખેંગાર—પ્યારી આપણા ઉપર આજે ગુર્જરનો રાજ

ચઢી આવ્યો છે માટે મારે તેની સામા લડવા જવું છે

માટે સત્વર રજા આપ.

રાણકદેવી— રાગ ગોપીચંદનો.

હો પ્યારા મારા લઢવુ નથીરે ગુર્જરસાથમાં,

નવ થાશો સામા ઝાસો નહીરે ખોડુ હાથમાં-ટેક

(૨૯)

એ છે બહુ બળીયો મહારાજ તમથી નહીં છૂતાય
 હાર પામશે અંતે સ્વામી સેન્ય સહુ મરી જાયરે. હો.
 ખેંગાર—શું નારી તું વાત કરે છે એના શા છે ભાર,
 મુજ બળથી હું સૌને મારું કરું શત્રુનો સંહારરે. હો.
 રાણકદેવી—નિશ્ચે કહું છું તમે જન્મને માની મુજ વચન,
 નથી સેન્ય તમ સંગે સખણુ કરગરી કહુ રાજનરે. હો.
 ખેંગાર—વશ કીધા મેં મોટા રાજા યુદ્ધ કરીને સાથ,
 તો આ ગુર્જર દ્રાણુ ગણતરી નિશ્ચે મારૂં નાયરે. હો.
 રાણક—માળવ સરખા મોટા રાજા વશ કીધા છે આજ,
 પ્રગળ સેન્ય સંગાયે મોટું શ્રી ગુર્જર મહારાજરે. હો.
 ખેંગાર—કદી નહીં હું શીશ નમાવુ માનો તે નીરધાર,
 થાવાનુ તે થશે સર્વદા પ્રભુ ઇચ્છા સહુ સારરે. હો.
 ઘણી પ્રકારે રાણકદેવીએ સમજાવ્યો પણ નહીં સમ-
 જતા પોતાની ફ્રાજ લખને એકદમ ગુર્જરની છાવણી
 પર ઘસી આવે છે.

પ્રવેશ ૧૩ મો.

સ્થળ—જુનાગઢની પાસેની રંગભૂમી.

સિદ્ધરાજ—

ખેત.

સાંભળ રાય ખેંગાર આજે ગર્વ કરે શું અપાર,
 ગુર્જરપતિ સિદ્ધરાજ હું નિશ્ચે મારૂં ઠાર;
 સ્ત્રીર કાપુ ઓ દુષ્ટ તાર ક્ષણુ ન લાગે વાર,
 તુજ રૂધીરથી તૃપ્ત થશે આ મારી તલવાર.
 મુજ સામે તું આવીયો લેશ ન રાખી લાજ,
 કાયર તુજ કડકા કરું હું ગુર્જર મહારાજ,

રાયખેંગાર—

રાગ સદર.

મુખ મુજથી સંતાડ તું કરે અતી અહંકાર,
તુજને હણવા કારણે તલપે આ તલવાર;
યશોવર્માને કેદજ દીધો નહીં આ તેવું કામ,
તુજ મસ્તક જમડા બમે સમરી લે શ્રીરામ.
પછી રાયખેંગાર યુદ્ધમાં હારવાથી મરણ પામે છે ને
સિદ્ધરાજ પછીથી રાણકદેવીના વાસમાં જાય છે.

પ્રવેશ ૨૪ મો

સ્થળ—રાણકદેવીનો એકાંત અવાસ.

રાણકદેવી પછીથી સિદ્ધરાજ.

રાણકદેવી પોતાના પતીના મરણની વાત સાંભળીને
રૂદન કરે છે.

રાણકદેવી

સૈયર દુઃખ શું દાખવું એ રાગ.

કેર થયો આજે કારમો, મુવા જીવનહાર.
સોરઠ દેશ સુનો પડ્યો, મરતાં રાય ખેંગાર. કેર.
મુખના દીવસ જતાં રહ્યા, ઊગ્યા દુઃખના ઝાડ;
ધીક ધીક મારી જતડી, હુલ્યા ગીરી ગરાડ. કેર.
છતર પત્રંગમાં પોદતાં, લઈ પ્યારાને પાસ;
એ ધડ રણમાં રડવડે, હાય થઈ છે નીરાશ. કેર.
પ્રાણજીવન હો માહરા, મુકી ક્યાં ગયાં નાથ;
કેમ રજાળતી મુને કરી, છોડી જન્યનો સાથ. કેર.
ક્યાં હવે મુખ દેખી શું, રાખું કોનો આધાર;
રાંક બની રાણકદેવી, મરતાં રાય ખેંગાર. કેર.

પીયુને તળવનાર—એ રાગ.

અરે મુદ્દુદ્દ કેમ લાજતો નથી,

(૩૧)

શું કહું વીશેષ વારરે મથી મળી.
 પ્યારી શબ્દ શું વદે છે પાપી દુષ્ટ તું,
 છું સતી શુશીલનારરે અભાગી હું.
 અપવિત્ર વાક્ય બોલતા તું કેમ ના ડરે;
 રે દુરાત્મરાય આભ શીર ના અડે.
 જીભ તારીરે જરૂર દુકડા થશે,
 અંત કાળે નર્ક તુને પ્રાપ્તરે હશે;
 અસલ વાત ઉચરે કેમ મુખ રાય,
 ભુડું ભાખતાં જરૂર જીભડી છેદાય;
 જન હવે તું દુષ્ટ મુખ તાલડું સંતાડ,
 શામ આ શરીર કદી મુને ના દેખાડ;
 ભલે કદી સુર્યોદય પશ્ચિમમાં થાય,
 ભલે કદી સમુદ્ર માઝા મેલીને જાય.
 ભલે ગુહો સરવ તે પૃથ્વી પર પડે,
 ભલે કદી આકાશ તેજ પૃથ્વીને અડે;
 હડ લેઉ તોજ છેક નીચજે વીનાશ.
 તોય રાણકદેવીની તું રાખ નહીં આસ,
 પીતાની સમાન હું ગણું છું તુજને.
 દુર રહે અડીશ નહીં લગાર મુજને,
 વીનતી કરીને હું માગુ છું સ્વામીનાથ.
 બળવું છે આજ મારે સ્વામીની સાથ.

રાણકદેવી સતી થવા જાય છે તે વખત જીનાગઢને પ્રણામ
 મ કરે છે.

રાણકદેવી રાગ આશાવરી જોગીઆ.

તજીને જાઉં હું લોકને આ જગત મહીથી આજ;

(૩૨)

પ્રિતમ પુંઠે પરવડું ગયા બ્યાં ગીરીરાજ;
 સર્વ જગત શું તું પડ્યું સોરઠને ગીરનાર,
 રંડાપો રાણકદેવીને હાય મરતાં રાય ખેંગાર,
 ધીક ધીક રાજ તુજને માયો જીવનહાર.
 રંડાપો રાણકદેવીને હાય મરતાં રાય ખેંગાર,
 સોરઠ સુરજ આથમ્યો તજ ગયા ભરથાર;
 રંડાપો રાણકદેવીને હાય મરતાં રાય ખેંગાર,
 નેત્રી બજે મુજ નતડી તેવી બજો તુજ નાર.
 રંડાપો રાણકદેવીને હાય મરતાં રાય ખેંગાર,
 છેલા પ્રણામ આ દેશને સાદી સરજન હાર;
 રંડાપો રાણકદેવીને હાય મરતાં રાય ખેંગાર,
 પ્રણામ ગઢજીના તણે પ્રણામ આ દરબાર.
 રંડાપો રાણકદેવીને હાય મરતાં રાય ખેંગાર,
 પ્રણામ ગુરના પાયને પ્રણામ ગીરી ગીરનાર,
 રંડાપો રાણકદેવીને હાય મરતાં રાય ખેંગાર.

પ્રવેશ ૨૫ મો.

સ્થળ વઢવાણની ભાગોળ.

રાણકદેવી— રાગ વીજયટોકનો.

હદ આવી ગઈ કહું છું આ વાર. સતી તો સત નહી ચુકેરે	
દુષ્ટ દુરયા તું મુજથી નીરધાર.	સતી તો
ધિક ધિક તુંને કહું છું હું રાય.	સતી તો.
જગ મહી મુજ આખર ગવાય.	સતી તો.
નવ રાખીશ તું હવે, મુજ આશ.	સતી તો.
ધણું છોડવાથી નીપજે વીનાસ;	સતી તો

લાવ પવિત્ર પતીનું શય આજ,	સતી તો.
બળી મરવું છે સંગ મહારાજ,	સતી તો.
ગયા પીયુ મને લાગે બહુ વાર,	સતી તો.
લાગ કરું હું આજે સંસાર,	સતી તો.
ઝાઝું કહું શું તુંને હવે રાય.	સતિ તો.
રેજે વાંઝીયો ન પુત્ર તારે થાય.	સતિ તો.
એજ કહું છું હું તુંને ધરી રીસ.	સતિ તો.
કરું પ્રણામ હું હવે જુગદીસ.	સતિ તો.

(રાણકદેવી બળી મરવા તૈયાર થાય છે અને કાષ્ટ ખડકી ચીતા બનાવે છે, અને તેમાં પોતાના સત્યના જ્ઞે-
રથી એકદમ અઃની પ્રગટાય છે અને પોતે તેમાં પડતાં
પડતાં બોલે છે)

દયાળુ દેવ કૃપાળુ તું—એ રાગ

(આંખમાં આસુ સહીત ડસકાં ભરતી.)

જગતના દેવ દયાળુ તું, સદા છું શર્ણુ તારે હું
ગયા ભરતારને જાડ, હવે શીઠ ખોટી હું થાડ.
અચાનક દુઃખ પડ્યું શું આ, અરે હો! હો! અરે હા હા!
નથી મેં તજ કદી સેવા, અરે હો! હો! અરે હા હા!
થજે તુ પ્રભુ સદા સહે, જેથી સહુ દુઃખના જાય
બળુ છું અરે હું સ્વામી આ, અરે હો! હો! અરે હા હા!
સુણી વીનતી જમત સ્વામી, પ્રભુમુ તને હું શીરનામી;
કરછુ પ્રણામ અંબે માત, અરે હો! હો! અરે હા હા!
સ્વર્ગે મુજ નાથ મેળવજે, સદેશો ગ્રામને કહેજે;
આવું છું હવે પલકમાં લાંચ, અરે હો! હો! અરે હા હા!

જય અંબે જય અંબે એમ બોલતી કંકૂ ઉછાળતી એ-
કદમ અગ્નીમાં પ્રવેશ કરી બગી ભસ્મ થઈ જાય છે

સીધરાજ— રાગ. આશાગોડી

માગુ ક્ષમા પ્રભુ તારી, આ કૃત્યની માગુ ક્ષમા પ્રભુ તારી;
ક્રોધ કરીને સતી સંતાપી, ક્રોધુ ગતી હવે ભારી. આ કૃત્યની.
પાપ સહુ મુજ પ્રલય કરજે, અરજ છે એટલી ભારી. આ કૃત્ય.
કામ ક્રોધથી કૃત્ય કર્યું આ, ભુલાર્થ કીધી ભારી. આ કૃત્યની
રાણકદેવી પ્રતીવૃતાપર. દુષ્ટ મેં બુદ્ધિ વીચારી. આ કૃત્ય.
આપ થયો છે તેહ સતીનો, ભય લાગે છે ભારી. આ કૃત્યની.
પતી ભકતીમાં પુરી હતી તે, સતી થઈ તેહ નારી. આ કૃત્ય.
મે અપરાધ અગાધ કર્યા છે, માફ કરો જયકારી. આ કૃત્ય.
કામ કર નહીં આવુ કદીએ, ભુલ થઈ ઘણી ભારી. આ કૃત્ય.
હે ઈશ્વર કર માફ હવે તું, સત્ય સતી તે સારી. આ કૃત્ય.
ધન્ય તુને હે રાણકદેવી, ધન્ય ટેક છે તારી. આ કૃત્ય.

આવી રીતે બે હાથ જોડીને ઈશ્વરની સ્તુતી કરીને પ-
છી પોતાના દેસ જાયછે.

(૩૫)

શ્રવે પાત્રો મળીને ઇશ્વરની સ્તુતી કરે છે.

લાવણી.

સનમ સખેરી રૂઠ ગયે મેરે શીરપર આયા ચોમાસા

એ રાગ.

અલ્પ મતીથી ખેલ ક્યો આ, યથા શક્તીથી આદરીઓ;
જન મન રંજન કરવા માટે, ઉત્તમ રૂપે ઉર ધરીઓ.

ખેત.

માહારાજ સિધ્ધરાજનું ચરીત્ર બતાવ્યું,
માળવપર સ્વારી કરી તેહ સુણાવ્યું;
શુરા ક્ષેત્રીના ધર્મ કેવા ખરે,
કીધા આપ પાસે અમે આ સમે.

ચાલ.

સ્વયંવરની વાત સહુ તે રાય ઘેર છે જે રીતે,
યશોવર્મા ઉન્મત મહારાજ કેદ ક્યો કેવો પ્રિતે.
નજરે જોયું ચરિત્ર નારન છે સઘળુ તે સુખકારી;
વિદ્યાવાળી ગુણવાળી ને હોય ભણેલી જે નારી.

ખેત.

યયો કામ વશ એ મહા સિધ્ધરાજ,
ગયો લેવા રાણિકદેવીને કાજ;
થયુ અંતે કેવું સતી થઇ તેહ,
દસાવ્યું અમે આપ પાસેજ એહ.

ચાલ.

નમ્ર થઇને કર વિનતો, ભુલ ચુક સહુ ક્ષમા કરો;
આજ પધારી આશ્રય આપ્યો, એ રીતે નીલ અનુસરો.
સિધ્ધરાજ નાટક આ રૂઠું, પ્રેમ ધરી બજવ્યું આજે;
ગોવરધનના પ્રણામ માનો, કીધું જ્ઞાન વધવા કાજ.
(પડે પડે છે)

જાહેર ખબર

અમારા તરફથી બહાર પડેલાં પુસ્તકો,

સુરશેન ચંદન કુમારી નાટક—આવૃત્તી ત્રીજી મ
ધ પદાત્મક હાસ્ય શૃંગાર રસથી ભરપુર છે. પુસ્તકનું વિ-
વેચન આતરે નહીં દરતાં ફક્ત એટલું જણાવવાનું કે તે
ની ત્રીજી આવૃત્તી બહાર પડી છે તે ઉપર ઘાંચનારે ખ્યા
લ કરવો. કીમત ૦-૨-૦

ગુજરાતી મહારાજા સિદ્ધરાજ જયસીંહનું નાટ
ક મોંઢું ધણું સરસ રાગ રાગણી સાથે છપાઇ બહાર પ
ડશે ગુજરાતના મહારાજા સિદ્ધરાજ જયસીંહ અને સોરઠપ
તી રાયખેંગાર વચ્ચે ટંટો થવાનું મુખ્ય કારણ સતી રાણકદે
વીનુજ હતુ. આ મનહર વાર્તાથી કોઈ અજાણ્યું નથી. આ
પુસ્તક વાંચો અને સતીનું સત જુવો,—ત્રણશે ગ્રહાક યયા
પછી બહાર પાડવામાં આવશે. કીમત. ૦-૧૨-૦

સુરેખાહરણ નાટક—(આવૃત્તી બીજી) આ ઉમદા પુ
સ્તક વાંચો અને ખરા સુરત્વથી સ્વદેશ સેવા બજાવો આ
નાટકથી આખી આલમ માહીતગાર છે. પ્રસંસા કરવાની કાં
ઈ જરૂર નથી. કીમત ૦-૨-૦

સાચાદેવનું વર્ણન—આ પુસ્તક જૈન ભાઈઓને આતિ
ઉપયોગી છે. માતરના વર્ણનનો આખેહુખ ચિતાર, સાચાદેવની
ઉત્પત્તિનો સંપૂર્ણ હેવાલ, તેમના ચમત્કારોની નોંધ વીગરે બ
નતી મેહેનતથી સમાવવામાં આવ્યા છે, કીમત ૦-૧-૦

ગખીદાસની ગપ્પ આવૃત્તી બીજી કીમત ૦-૧-૦

સાલીભદ્ર ચરીત્ર તથા નેમ રાજેમતીનો વિયોગ તથા
છે. આવૃત્તિ ચોથી ફક્ત કીમત. ૦-૨-૬

અખદાવાદ
લવારની પોળ

} શાં મોહનલાલ જોશભાઈ
કોઈવાળા.

